

[\(Початок статті\)](#)

Картахенський протокол з біологічної безпеки

Картахенський протокол встановлює міжнародний набір практичних правил і процедур для безпечного перевезення, оброблення та використання ГМО, з особливим зосередженням на регулюванні транскордонних переміщень живих модифікованих організмів, які можуть чинити несприятливий вплив на збереження і стале використання біологічного різноманіття.

Протокол розрізняє ГМО, які повинні бути спеціально введені в навколишнє середовище та ГМО, які використовуються як продовольство, корм або перероблення (наприклад, такі генетично модифіковані продукти, як кукурудза та зерно, що використовуються для виробництва продуктів харчування, перероблення або в як корм для тварин). Він встановлює два окремі набори процедур: перший для ГМО, які потрібно вводити до навколишнього середовища, і другий для ГМО, які використовуватимуться безпосередньо для перероблення або як продовольство чи корм. Обидва призначені для надання країнам-одержувачам інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих рішень щодо дозволу або заборони імпорту ГМО.

Надаючи цей набір загальновизнаних міжнародних норм, Картахенський протокол надає своїм учасникам значні вигоди у забезпеченні прозорості транскордонного переміщення ГМО і застосування відповідних процедур, що стосуються імпорту. Водночас протокол визначає інституційний механізм, за допомогою якого він буде здійснюватися на національному рівні і за допомогою якого продовжиться діалог та співробітництво між

сторонами. Загальною метою і отриманими результатами є надання ступеня правової визначеності у галузі управління біологічною безпекою.

Проблеми біологічної безпеки, особливо в нинішніх умовах розширення світової торгівлі, стають основною умовою міжнародного режиму. Ефективність стандартів на біологічну безпеку не може бути досягнута без скоординованого підходу країн.

Виконання Картахенського протоколу

Щодо виконання Картахенського протоколу на національному рівні, то стаття 2 встановлює основні загальні правила і принципи, які сторони повинні розглянути і яких вони повинні дотримуватися у своїх політичних, інституційних і національних процедурах.

Стаття 2. Загальні положення

1. Кожна сторона вживає необхідних та відповідних правових, адміністративних та інших заходів для виконання своїх зобов'язань, визначених цим протоколом.
2. Сторони забезпечують, що розроблення, оброблення, транспортування, використання, передача і вивільнення будь-яких живих змінених організмів виконується таким чином, щоб при цьому не допускалися або зменшувалися ризики для біологічного різноманіття з урахуванням також ризиків для здоров'я людини.
3. Ніщо в цьому протоколі ніяким чином не зачіпає суверенітету держав на морях, що знаходяться на їхній території, суверенних прав та юрисдикції, які держави мають у своїх ексклюзивних економічних зонах та континентальних шельфах, а також здійснення морськими і повітряними судами всіх держав навігаційних прав і свобод, передбачених міжнародним правом та відображених у відповідних міжнародних документах.
4. Ніщо в цьому протоколі не повинно тлумачитися як обмеження прав сторони вживати

заходів, що забезпечують краще збереження та стале використання біологічного різноманіття, ніж те, що передбачене у цьому протоколі, за умови, що такі заходи відповідатимуть його меті та положенням, а також іншим зобов'язанням цієї сторони в рамках міжнародного права.

5. Сторонам пропонується, за необхідності, врахувати існуючий досвід, документи та результати роботи, виконаної міжнародними форумами, виявлення у регіоні ризиків для здоров'я людини.

Протокол уповноважує уряд вирішувати питання імпорту ГМО на основі оцінки ризиків. Ця оцінка спрямована на виявлення та оцінку потенційних побічних ефектів для збереження і сталого використання біологічного різноманіття у приймаючому середовищі, що можуть виникати внаслідок використання ГМО. Вона повинна базуватися на науковій основі з використанням визнаних методів оцінки ризику. Хоча країна, що розглядає можливість дозволу імпорту ГМО, несе відповідальність за забезпечення здійснення цієї оцінки, вона має право вимагати від експортерів виконання роботи або покриття витрат.

Уряд також повинен вжити заходів для управління будь-якими ризиками, визначеними під час оцінки. Основні елементи ефективного управління ризиками охоплюють системи моніторингу, науково-дослідні програми, технічну підготовку і поліпшення координації дій державних установ і служб у межах країни.

Стаття 15. Оцінка ризиків:

1. Оцінки ризиків, які виконуються відповідно до цього протоколу, проводяться науково обґрунтованим методом (згідно з додатком III) та з урахуванням визнаних методів оцінки ризиків. Вони повинні ґрунтуватися, як мінімум, на інформації, наданій відповідно до статті 8, та на інших наукових даних, зібраних з метою виявлення і оцінки можливого несприятливого впливу живих змінених організмів на збереження і стале використання біологічного різноманіття, а також проводитися з урахуванням можливої небезпеки для здоров'я людини.

2. Сторона імпорту забезпечує, що оцінка ризиків проводиться для ухвалення рішення

відповідно до статті 10. Вона може вимагати її проведення від експортера.

3. Якщо сторона договору висуває таку вимогу, вартість оцінки ризиків несе повідомник.

Стаття 16. Управління ризиками:

1. Сторони, враховуючи статтю 8 (G) Протоколу, повинні розробляти та підтримувати відповідні механізми, заходи і стратегії для регулювання, управління та контролю ризиків, визначених у положеннях цього протоколу щодо оцінки ризиків, пов'язаних з використанням, обробленням і транскордонним переміщенням живих змінених організмів.

2. Заходи, що ґрунтуються на результатах оцінки ризиків, вживаються в рамках, необхідних для запобігання несприятливому впливу живих змінених організмів на збереження і стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини у межах території сторони імпорту.

3. Кожна сторона вживає належних заходів для недопущення ненавмисних транскордонних переміщень живих змінених організмів, включаючи заходи, що вимагають оцінки ризиків, проведеної до першого вивільнення організму.

4. Без шкоди для положень розміщеного вище пункту 2, кожна сторона намагається забезпечити, щоб будь-який живий змінений організм як імпортований, так і місцевого розроблення, пройшов достатній період спостереження, який відповідає його життєвому циклу або періоду до використання його за призначенням.

5. Сторони співпрацюють з метою:

а) виявлення живих змінених організмів або конкретних ознак живих змінених організмів, які можуть чинити несприятливий вплив на збереження і стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини;

b) вжиття необхідних заходів відносно поводження з такими живими зміненими організмами або конкретними ознаками.

Протокол визначає механізм посередництва з біологічної безпеки в цілях сприяння обміну науковою, технічною, екологічною та правовою інформацією та досвідом щодо ГМО, а також для надання сторонам допомоги у виконанні протоколу. Уряди обмінюються інформацією за допомогою цього механізму і мають засновувати свої рішення на науково обґрунтованій оцінці ризиків та принципі обережності. Це означає, що уряд на основі цього принципу може прийняти рішення про не пропускання окремих ГМО для імпорту через свої кордони.

Протокол також вимагає від своїх сторін повідомляти та консультувати інші уряди, якщо стає відомо, що ГМО через незаконну торгівлю можуть перетинати кордони їхніх країн або вивільнятися у навколишнє середовище, що дозволить їм проводити надзвичайні або інші відповідні заходи. Це відноситься також до ГМО, що виробляються на території країни.

Стаття 20. Обмін інформацією та механізм посередництва з біологічної безпеки:

1. Механізм посередництва з біологічної безпеки встановлюється як частина механізму посередництва, описаного у пункті 3 статті 18 Протоколу, з метою:

a) сприяння обміну науковою, технічною, екологічною і правовою інформацією та досвідом щодо живих змінених організмів;

b) надання сторонам допомоги у виконанні Протоколу з урахуванням особливих потреб країн, що розвиваються, зокрема, найменш розвиненим і малим острівним державам, а також країнам, які є центрами походження видів та центрами генетичного різноманіття.

2. Механізм посередництва з біологічної безпеки служить каналом, через який

поширюється інформація для цілей, вказаних вище у пункті 1. Він забезпечує доступ до даних, отриманих від сторін, що мають відношення до виконання протоколу. Також він забезпечує доступ до міжнародних механізмів обміну інформацією з питань біологічної безпеки там, де це можливо.

3. Без шкоди для захисту конфіденційної інформації, кожна сторона протоколу повинна надавати для механізму посередництва з біологічної безпеки наступні дані стосовно:

а) будь-яких існуючих законів, регламентів та настанов для виконання Протоколу, а також інформацію, необхідну сторонам для процедури попередньої обґрунтованої домовленості;

б) будь-яких двосторонніх, регіональних та багатосторонніх умов і домовленостей;

с) підсумків результатів оцінки ризиків та екологічних оглядів щодо живих змінених організмів, проведених у рамках її процесу регулювання і виконаних у відповідності зі статтею 15; охоплюючи, за необхідності, відповідну інформацію про їхні продукти, а саме, про оброблені матеріали, що походять від живого зміненого організму, і які містять здатні до виявлення нові комбінації відтворюваного генетичного матеріалу, отримані внаслідок використання сучасної біотехнології;

д) остаточного рішення щодо імпорту або вивільнення живих змінених організмів;

е) звітів, наданих нею відповідно до статті 33, в тому числі стосовно виконання процедури попередньої обґрунтованої домовленості.

4. Умови роботи механізму посередництва з біологічної безпеки, в тому числі питання щодо звітів про його діяльність, розглядаються і приймаються Конференцією сторін, яка виступає як нарада сторін цього протоколу, на її першому засіданні та періодично переглядаються в подальшому.

Протокол встановлює запобіжні заходи не тільки для біологічного різноманіття, а й для потенційної небезпеки для здоров'я людини, а також встановлює, що ризики для здоров'я людини також повинні враховуватися. Він також дає країнам-імпортерам право враховувати соціально-економічні проблеми (за умови, що вони діють “відповідно до міжнародних зобов'язань”). Такі проблеми створюють небезпеку того, що імпорт генетично модифікованих культур може замінити традиційні культури, підірвати місцеві рослини або зменшити значення біологічного різноманіття для громад корінних народів.

Стаття 26. Соціально-економічні умови

1. У процесі прийняття рішення про імпорт в рамках цього Протоколу або проведення внутрішніх заходів з його виконання сторони, відповідно до своїх міжнародних зобов'язань, можуть враховувати соціально-економічні міркування, зумовлені впливом живих змінених організмів на збереження і стале використання біологічного різноманіття, особливо щодо цінності біологічного різноманіття для корінних і місцевих громад.

2. Сторони заохочуються до співробітництва під час проведення наукових досліджень і обміну інформацією про будь-які соціально-економічні наслідки використання живих змінених організмів, особливо для корінних і місцевих громад.

Нарешті, Протокол передбачає співробітництво стосовно підвищення поінформованості громадськості в галузі безпечної передачі, оброблення та використання ГМО, відзначаючи, зокрема, необхідність забезпечення точними даними. У протоколі також міститься заклик до громадськості брати участь у консультаціях з питань ГМО та біологічної безпеки. Окремі особи, громади та неурядові організації повинні бути повністю залучені до вирішення цієї складної проблеми. Це дозволить людям робити свій внесок у рішення, прийняті урядом, що сприятиме прозорості та прийняттю обґрунтованих рішень.

Стаття 23. Поінформованість та участь громадськості

1. Сторони:

а) сприяють та допомагають інформуванню, просвіті та участі громадськості у питаннях безпечної передачі, оброблення та використання живих змінених організмів у зв'язку із збереженням та сталим використанням біологічного різноманіття з урахуванням також ризиків для здоров'я людини. При цьому сторони, за необхідності, повинні співпрацювати з іншими державами та міжнародними органами;

б) докладають зусилля до того, щоб інформування та просвіта громадськості охоплювала питання доступу до інформації щодо живих змінених організмів, що можуть бути імпортовані відповідно до цього Протоколу.

2. Сторони повинні консультуватися з громадськістю в процесі прийняття рішень щодо живих змінених організмів і робити результати таких рішень доступними для громадськості у відповідності до своїх законів та правил. При цьому захист конфіденційної інформації виконується згідно з статтею 22.

3. Кожна сторона докладає зусиль для інформування своєї громадськості про засоби її доступу до Механізму посередництва з біологічної безпеки.

У більшості випадків, особливо в країнах, що розвиваються, успішне здійснення Картахенського протоколу на національному рівні залежатиме від розвитку національного потенціалу в галузі біологічної безпеки. Протокол уточнює, що його сторони повинні розвивати або мати доступ до “потенціалу, необхідного для виконання їхніх прав та обов'язків”.

Національні структури біологічної безпеки

Хоча Картахенський протокол забезпечує мінімальну основу для жорсткості, національні структури біологічної безпеки можуть бути більш суворими, відповідаючи екологічним і соціальним умовам кожної країни, а також конкретним національним пріоритетам та інтересам. Іншими словами, національні структури визначають правила для прийняття

або неприйняття GMO у своїх конкретних умовах.

Національні структури біологічної безпеки повинні поєднувати політичні, правові, адміністративні та технічні інструменти, встановлені з метою вирішення питань безпеки GMO та розроблень сучасних біотехнологій для навколишнього середовища і здоров'я людини. В ідеальних умовах, відповідна національна структура здатна забезпечити ефективність стандартів безпеки, що мають бути розроблені з урахуванням комплексного і системного підходу за всеосяжним планом. Під час розроблення та реалізації таких національних систем біологічної безпеки слід розглянути можливість інтеграції, як мінімум, таких елементів як:

- *національна політика, стратегія і програми досліджень з біологічної безпеки;*
- *національні інвентаризації та оцінки;*
- *база знань, навичок та потенціалу для забезпечення біологічної безпеки;*
- *прийняття національних регламентів;*
- *належне виконання відповідних процедур.*

Урядові політика, стратегія та програми дослідження з біотехнології та біологічної безпеки, а також національні інвентаризації та оцінки створюють основу для подальшої системи регулювання. База знань, навичок та потенціалу стає середовищем ресурсів, у якому повинні відбуватися розвиток, регулювання та реалізація системи.

Сформульовані до чи після існування режиму регулювання, національна політика з біологічної безпеки повинна сформувати систему, що зможе служити, здавалося б, непомірним цілям, таким, як економічний та регіональний розвиток, охорона навколишнього середовища і здоров'я населення. Таким чином, національна політика з біологічної безпеки зможе узгодити цілі біологічної безпеки з іншими цілями національної політики в галузі продовольства, сільського господарства, навколишнього середовища та сталого розвитку. Важливість існування такої політики не може бути переоцінено, адже вона передбачає ряд принципів, необхідних для розроблення, запровадження та управління механізмом, що забезпечуватиме біологічну безпеку. Вона формулюватиме національний підхід до регулювання біологічної безпеки, а також цілей та завдань відповідних нормативних документів, і служитиме для інтеграції політичних, соціальних, етичних, медичних, економічних та екологічних міркувань у рішеннях, що стосуються безпечного та належного використання сучасних методів та продуктів біотехнології.

Хоча для координації GMO може бути багато причин, основною метою управління

біологічною безпекою має бути захист людини і навколишнього середовища. Вона вимагає приділення належної уваги небезпеці, пов’язаній з навмисним викидом ГМО у навколишнє середовище. Якщо запровадити успішні системи управління, здоров’я людини буде в безпеці, оскільки будуть продаватися тільки безпечні для вживання продукти. Аналогічним чином, навколишнє середовище буде поза загрозою за умови належного аналізу екологічних ризиків для кожного виду трансгенних сільськогосподарських культур, а також зведення цих ризиків до мінімуму або повної їхньої нейтралізації. Тоді споживачі довірятимуть процесу регулювання, отримають упевненість у дійсній безпеці і приймуть ці продукти.

Зазвичай метою регулювання в галузі біологічної безпеки є захист навколишнього середовища в контексті розвитку та використання ГМО. Деякі режими регулювання також можуть мати додаткові цілі, такі, як “забезпечення безпеки харчових продуктів” або “забезпечення соціальної прийнятності застосування сучасної біотехнології”. З цієї точки зору можна розрізнити режими, що спеціалізуються тільки на певній галузі, наприклад, потрапляння ГМО у навколишнє середовище, і режими, що мають більш всеосяжний характер і контролюють, наприклад, використання ГМО в замкнених системах, їхнє потрапляння у навколишнє середовище, розміщення на ринку, а також імпорт та експорт ГМО та їхніх продуктів.

Незважаючи на те, що не існує загального правила щодо того, наскільки широкою або вузькою повинна бути сфера цілей регулювання з біологічної безпеки, мабуть, дуже важливо враховувати, що в багатьох випадках різні питання часто вирішуються різними режимами регулювання. У деяких країнах проблеми екологічної безпеки ГМО вирішуються одним режимом управління, а питання безпеки їхніх продуктів — іншим. Інші аспекти, що мають відношення до продуктів, такі як реєстрація насіння, як правило, розглядаються в рамках ще однієї нормативно-правової бази. Наслідком цього є те, що для розміщення на ринку, наприклад, насіння генетично модифікованих сільськогосподарських культур, призначених для споживання, може знадобитися три погодження або дозволи: одне на основі регулювання екологічної безпеки, друге на основі регулювання продовольчої безпеки і третє на основі регулювання реєстрації насіння. Це показує, наскільки важливим для країни є існування всеосяжної національної політики з цього питання.

У процесі розвитку системи регулювання біологічної безпеки, деякі країни використали існуючі інституції та нормативні структури (агентства захисту навколишнього середовища, загальне природоохоронне законодавство, міністерства сільськогосподарства, законодавство щодо захисту рослин, тощо) для регулювання біологічної безпеки. Іншими було створено нові установи та прийнято нові правила конкретно для галузі біологічної безпеки. Але більшість країн використала свої існуючі установи та

структури регулювання для вирішення однієї частини питань біологічної безпеки і заснувала нові органи та законодавство для іншої. Таким чином, інституційні механізми виконуються за допомогою урядових установ і призначених державою організацій, необхідних для виконання відповідного регулювання. Існування відповідного режиму регулювання біологічної безпеки дуже сильно залежать від існуючих у країні нормативних та адміністративних структур і методів, а також національних пріоритетів, інтересів та міжнародних зобов'язань.

В цілому, перелік основних питань, пов'язаних із виконанням режиму біологічної безпеки, охоплює створення відповідних механізмів оцінки, управління та виявлення ризиків під час управління в рамках наявних інституційних, фінансових, технічних та людських ресурсів. Введення в експлуатацію системи біологічної безпеки, що дозволить її здійснення, тягне за собою необхідність відповісти деяким основним вимогам, таким як чітке визначення структури режиму регулювання системи біологічної безпеки, підготовленість та освіченість відповідних урядових службовців, оцінка процесу на основі найновітнішої наукової інформації і використання механізмів зворотного зв'язку для внесення нової інформації та перегляду системи в міру необхідності.

Правозастосовна діяльність має важливе значення для забезпечення біологічної безпеки та зміцнення довіри до процесу регулювання. Для ефективності системи біологічної безпеки необхідні достатні повноваження для виконання правозастосовної діяльності, наприклад, проведення інспекцій, відбір проб харчових продуктів, відклик небезпечних товарів, обмеження виникаючих екологічних проблем і прийняття правових заходів проти порушників умов дозволу. Юридичні повноваження є достатніми, але лише за наявності ресурсів, необхідних для проведення правозастосовної діяльності, оскільки інспекції, лабораторні випробування і юридичні дії вимагають значних фінансових та кадрових затрат.

Питання інформування та участі громадськості в системі регулювання відносяться до того етапу прозорості, на якому громадськість може зробити внесок у розроблення однієї з політики регулювання або конкретних нормативних рішень. Таким чином, прозорість відносяться до обсягу та рівня надаваної урядом інформації про те, чому і як регулюються первинні продукти, яким чином відбувається оцінка ризиків і яких висновків було досягнуто, а також до незалежності та об'єктивності осіб, що виносять рішення про регулювання. Хоча вони і є тісно пов'язаними, інформування та участь громадськості певним чином є взаємовиключними, оскільки, безумовно, можливо проводити відкритий та прозорий процес, який, однак, не передбачає участі громадськості.

Політика уряду з питання прозорості буде визначати міру, якою громадські групи зацікавлених осіб сприятимуть розробленню національної політики в галузі біологічної безпеки, можливість участі громадськості в оцінці ризиків та процесі прийняття рішень, а також ступінь доступу, який суспільство матиме до інформації про систему біологічної безпеки, процесу прийняття рішень і вже затверджених нормативних результатів.

Участь громадськості у розвитку та здійсненні національної системи біологічної безпеки досягла істотного рівня і це, безумовно, є найважливішим фактором у визначенні довіри громадськості до оцінки та управління ризиками GMO та віри споживачів у систему безпеки.

Можливості для участі громадськості обов'язково відображатимуть політичне та культурне середовище країни. Країни з історією участі громадян у розробленні політики, ймовірно, залучать громадськість до процесу розроблення національної системи біологічної безпеки. Її участь охоплює регламенти, посібники та добавки до продуктів. Урядові установи повинні докласти особливих зусиль для отримання інформації від зацікавлених сторін для того, щоб забезпечувати перед винесенням рішень про регулювання були розглянуті всі точки зору. Також вони повинні відповідати на коментарі до відповідних документів, аби запевнити, що стурбованість громадськості враховується.

Національні нормативні бази з біологічної безпеки є необхідними для сторін Картахенського протоколу, і в теперішній час більшість із них вже прийняла та знаходиться в процесі впровадження своїх систем біологічної безпеки. Але створення такої системи і забезпечення її оперативності є складним завданням. Адже не існує єдиного найкращого або стандартного підходу до відображення національної екологічної, культурної, політичної, фінансової, наукової та соціальної неоднорідності. На жаль, у багатьох країнах, що розвиваються, національні регламенти на біологічну безпеку розроблюються та здійснюються частинами у відповідь на вимоги або термінові потреби без урахування складності питання і, отже, вони не здатні ефективно вирішити багато проблем, що виникають у процесі розроблення та використання сучасної біотехнології та її продуктів.

Огляд проекту

Проблеми біологічної безпеки в останні роки стали особливо гострими у країнах, що

розвиваються, через зростання тиск на них у питаннях введення трансгенних культур, незважаючи на відсутність необхідного технічного і нормативного потенціалу. Багато з цих країн зробили перший позитивний крок: ратифікували Картахенський протокол з біологічної безпеки. Однак, ратифікації, самої по собі, недостатньо для досягнення цілей біологічної безпеки.

Міжнародна організація з прав споживача розробила свій проект із зміцнення потенціалу організацій споживачів у країнах, що розвиваються, для взаємодії з урядом, організаціями з охорони навколишнього середовища, замовниками та іншими зацікавленими сторонами у процесі виконання Картахенського протоколу та відповідних національних режимів регулювання так, що дозволить їм відігравати важливу роль в інформуванні уряду, громадянського суспільства і споживачів з питань адекватності систем біологічної безпеки, сприянні поглибленню дискусії про важливість прав споживача на стале навколишнє середовище.

Проект спрямований на надання споживачам шляхом зміцнення потенціалу громадянського суспільства можливості здійснити своє право на отримання достовірної інформації про ГМО і вибір, який впливає на виконання та забезпечення дотримання законодавства.

Усі цільові країни, обрані Міжнародною організацією з прав споживача для цього проекту, є країнами, що розвиваються, і всі вони приймають настанови Європейської Комісії. Багато їхніх потреб є аналогічними, хоча й виражені різною мірою. Про законодавчі потреби цих країн свідчить той факт, що хоча сім з восьми країн (окрім Марокко) ратифікували цілі Картахенського протоколу, не всі з них створили відповідні національні законодавства у галузі біологічної безпеки, а більшість має значні проблеми з їхньою реалізацією. До обмежень, наявних у різному ступені в усіх країнах, відносяться такі як:

- *Тиск щодо введення ГМО без проведення соціально-економічних, медичних та екологічних оцінок.*
- *Тиск стосовно прийняття слабкого законодавства з біологічної безпеки, яке не охоплюватиме мінімальних стандартів Картахенського протоколу і яке сприятиме легкому затвердженню ГМО.*
- *Введення ГМО до розроблення належної законодавчої бази.*
- *Відсутність всеосяжної законодавчої бази для забезпечення реалізації Картахенського протоколу.*
- *Відсутність ефективної системи оцінки та управління ризиками, а також використання механізму посередництва з біологічної безпеки в рамках Картахенського*

протоколу.

- Відсутність чіткої, доступної інформації та рекомендацій щодо законодавства з біологічної безпеки та випробування і маркування ГМО.
- Слабкість або відсутність інституційної бази для забезпечення дотримання маркування та випробування ГМО.
- Слабкість людського та інституційного потенціалу: недостатня кількість науковців-екологів, службовців/інспекторів, експертів з питань здоров'я та медицини (для оцінки безпеки харчових продуктів), лабораторій, випробувальних центрів тощо.
- Слабкий потенціал для оцінки впливу на навколишнє середовище та оцінки безпеки для людей (до комерціалізації).
- Низький рівень або відсутність потенціалу для проведення випробування та моніторингу після комерціалізації.
- Опір уряду або недостатній внесок зацікавлених сторін.
- Опір уряду сприянню участі громадськості та її інформуванню.
- Обмежений внесок громадянського суспільства у законодавчий процес.

У восьми обраних країнах основна цільова група проекту була сформована організаціями споживачів-членами CI. Діяльність цих організацій спрямована на захист прав споживачів у їхніх країнах і роботу з широкого кола питань, охоплюючи, зокрема, проблеми безпеки харчових продуктів і продовольчої безпеки, доступу до комунальних послуг (вода, енергія) і корпоративної соціальної відповідальності. Проект розглядається групою різних організацій споживачів у країнах, що розвиваються. Збільшуючи свої знання та досвід у галузі біологічної безпеки, ці організації споживачів знаходилися у найкращому положення для того, щоб грати провідну роль, заохочуючи уряд до дотримання зобов'язань, передбачених Картахенським протоколом, і виступаючи як контролер належного виконання національних регламентів на біологічну безпеку.

Для моніторингу реалізації Картахенського протоколу та розроблення законодавчих рамок інтереси споживачів повинні представлятися організації споживачів, що забезпечує дотримання їхніх основоположних прав, таких як право на вибір, право на безпеку, право на інформацію, право на здорове навколишнє середовище, тощо. Організації споживачів не можуть брати достатню участь у процесі, що розглядається промисловістю як високі ставки і який може бути охарактеризовано як технічний, якщо вони не мають деякого загального та узгодженого уявлення про основні взірці та моделі систем переговорів з владою.

Існують певні критерії, згідно з якими обираються партнери проекту. Вони повинні:

а) бути організаціями споживачів у країнах, що розвиваються;

б) виявляти інтерес і працювати у галузі біологічної безпеки та/або генетичної модифікації;

с) мати потужну організацію-партнера для здійснення проекту та надання необхідних ресурсів. Також країна-партнер повинна відповідати цілям та темі проекту.

CIN (Кенія) та IDEC (Бразилія) були партнерськими організаціями з великим досвідом у сфері біотехнології. Вони брали участь у численних акціях Міжнародної організації прав споживача, охоплюючи делегації комітету до Кодексу Аліментаріус з маркування харчових продуктів, активну діяльність під час кампанії CI, присвяченій GMO, участь у конференції CI у Болоньї “Співіснування, засмічення і зони, вільні від GMO: загроза споживчому вибору?”. Обидві організації також визнаються зацікавленими на національному рівні у зв'язку з агітацією до створення ефективного національного законодавства в галузі біологічної безпеки. IDEC була представлена на кількох нарадах сторін Картахенського протоколу.

ASPEC (Перу), ICU (Азербайджан) та AIS-CODEDCO (Болівія) були партнерськими організаціями з найменшим досвідом у питаннях, пов'язаних з біологічною безпекою. Однак, вони проводили моніторинг національної дискусії та думок споживачів щодо сучасної біотехнології, а також були готові до подальшого розвитку знань за допомогою більш досвідченіших партнерів у проекті та Міжнародною організацією прав споживача для того, щоб в більш повній мірі брати участь у роботі над забезпеченням біологічної безпеки у своїх країнах.

ATLAS-SAIS (Марокко) відзначається активною співпрацею з CI у галузі біотехнології та біологічної безпеки і діяльністю на національному рівні. Організація сприяла роботі Міжнародної організації з прав споживача на Форумі FAO/WHO з питань регулювання безпеки харчових продуктів (Бангкок, жовтень 2004 року), а також експертів CI на конференції “*Співіснування, засмічення і зони, вільні від GMO: загроза споживчому вибору?*” (Болонья, вересень

2005 року). ATLAS-SAIS провела ряд дослідницьких проектів, пов'язаних з біотехнологією.

ASCOMA (Малі) співпрацювала з регіональним офісом CI в Африці в галузі біологічної безпеки, в тому числі і в фінансованому EED/HIVOS проекті під назвою “*Розширення та зміцнення можливостей африканських споживачів та інших зацікавлених сторін у дебатах щодо генетично модифікованих організмів*”. Також організація була представлена на семінарі “*Продовольча безпека і біотехнології в Африці: необхідність нормативно-правової бази*” (Аккра, жовтень 2005 року), на якому представляла позицію Малі та Сенегалу. ASCOMA також брала участь у нараді ECOWAS Ministerial з біотехнології в Бамако і кампанії з генної інженерії до Всесвітнього дня прав споживачів 2005 року.

YKLI (Індонезія) була особливо активною на національних дебатах щодо роботи коаліції NGO, агітуючи за розвиток регулювання біологічної безпеки та збільшення участі громадськості.

Вибрані організації привносять до проекту значне різноманіття у регіонах країни походження, досвіду з питань біологічної безпеки і різного ступеня прогресу відповідних їм національних урядів у сфері захисту біологічної безпеки за допомогою реалізації Картахенського протоколу та національних механізмів.

Кожна організація-партнер проекту, взяла на себе ті ж самі основні види діяльності, що й інші, але підійшла до них таким чином, щоб відобразити різні умови біологічної безпеки у своїх країнах.

Основними заходами, здійснюваними в рамках проекту, були такі:

- *Аналіз Картахенського протоколу з біологічної безпеки (CPB) та питань біологічної безпеки з повагою до прав споживачів.*
- *Нарощування потенціалу громадянського суспільства щодо головних компонентів Картахенського протоколу (принцип обережності, інформування та участь громадськості, оцінка та управління ризиками, відповідність, тощо) і щодо кампаній/ лобювання/пропагандистської діяльності стосовно впровадження урядом Протоколу і розроблення та здійснення національних систем законодавства.*

- Національне лобіювання, проведення кампаній, інформування споживачів та громадських об'єднань.

Дослідження та розроблення політики мають життєво важливе значення для отримання важелів впливу на розроблення ефективних національних систем біологічної безпеки та на інформування і участь громадських структур. Було проведено дослідження на національному рівні, у якому розглядалися різні аспекти законодавства з питань біологічної безпеки та здійснення Картахенського протоколу. Також вивчалися поточні “гарячі питання”, що оточують ГМО в кожній країні, і міра, в якій контролюються і регулюються ГМО та їхня присутність.

Інституційний розвиток партнерських організацій зіграв вирішальну роль у здійсненні професійної щоденної праці, такої, як політична робота, проведення кампаній та надання споживачам відповідної інформації. Інституційний розвиток тягне за собою:

- Сприяння ефективній участі організацій-партнерів у реалізації Картахенського протоколу, а також розроблення та впровадження національних механізмів забезпечення біологічної безпеки.
- Розвиток потенціалу організацій-партнерів у проведенні кампаній, лобіюванні та пропаганді, надання необхідних для цього інструментів та матеріалів.
- Створення та розповсюдження “розсилки з біологічної безпеки”, присвячених звітності з питань біологічної безпеки.
- Розроблення та розповсюдження національних документів, у яких показані результати дослідження.

Інформування та поточна консультаційна допомога охоплюють такі тематичні сфери як:

- Законодавство з біологічної безпеки, впровадження Картахенського протоколу та використання механізму посередництва з біологічної безпеки.
- ГМО та біологічна безпека.
- Проведення кампаній лобіювання та робота з засобами масової інформації, державними чиновниками і діловими колами у галузі регулювання біологічної безпеки.
- Збір інформації та розроблення інформаційної системи щодо забезпечення біологічної безпеки.
- Розроблення і поширення матеріалів для громадської просвіти та навчання студентів, представників NGO та журналістів.

Проведення кампаній та робота з засобами масової інформації є ефективним сучасним інструментом для поширення інформації на широку аудиторію та на конкретну цільову групу, охоплюючи одночасно при цьому місцевий та національний рівень. Під час використання цього методу партнерська організація досягає трьох цілей:

- а) підвищується рівень обізнаності про Картахенський протокол та його реалізацію серед споживачів, місцевих органів влади та бізнесу;
- б) підвищується обізнаність про технічні аспекти біологічної безпеки серед цивільного суспільства в цілому, охоплюючи ряд зацікавлених сторін (державні органи, підприємства, споживачі, тощо);
- с) робота організацій-партнерів стає відомою широкій аудиторії, в тому числі, згаданим вище зацікавленим сторонам.

Інформаційні кампанії та робота з засобами масової інформації охоплюють публікацію національного звіту та агітаційних матеріалів, організацію прес-конференції для партнерської організації, навчальні семінари і розвиток відносин з відповідними зацікавленими сторонами.

Лобістська діяльність є найважливішим інструментом для популяризації ідеї ефективного законодавства в галузі біологічної безпеки серед органів державної влади, виробників та підприємств у країнах, що розвиваються. Їхня готовність заохочувати розвиток необхідної нормативної і законодавчої бази має найважливіше значення для досягнення результатів акції у міжнародному контексті. Лобіювання також сприяє спілкуванню, обміну інформацією, створенню та зміцненню відносин з ключовими державними органами на місцевому та національному рівні в галузі політики роботи, поширення інформації, пропаганди та технічної допомоги споживачеві.

Проект сприяв інформуванню зацікавлених сторін, які давали рекомендації щодо політики, використовував кампанії та лобіювання і створив мережу активних учасників для поліпшення існуючої ситуації з біологічної безпеки в кожній країні проекту і для пропаганди передового досвіду.

Що стосується реалізації проекту, слід підкреслити, що більшості заходів партнерами було вжито на національному рівні за участю споживачів, NGO, урядових чиновників, експертів з біологічної безпеки та різних зацікавлених сторін (фермерів,

експортерів/імпортерів, працівників митної служби, інспекторів харчових продуктів, тощо). Зі свого боку Міжнародна організація прав споживача відіграє координуючу роль у розвитку партнерських можливостей (біологічна безпека, проведення кампаній/пропаганда і спонсорство навчальних програм) та надання основної, а також матеріально-технічної підтримки в міру необхідності.

Діяльність у рамках проекту зміцнила потенціал організацій-партнерів у службах інформаційного забезпечення, політиці, проведенні кампаній та лобіювання, сприянні та проведенні інформування споживачів, ефективному управлінні та організації розроблення стратегій та планів для забезпечення самостійної стійкості, встановленні робочих відносин з головними особами, які приймають рішення (відповідні державні органи, підприємства), полегшенні та забезпеченні доступу до інформації для пересічних споживачів.

Джерело: Звіт “Consumers International. Biosafety project report. Protecting the Consumer’s Right to a Healthy Environment in the Developing World”